

T É M A I N

in.ihned.cz/tema

FOTO: PAVEL GEJDOS

Synagoga v Ivančicích na Brněnsku z poloviny 19. století se snad už brzy dočká rekonstrukce.

U Tržiště. Expozice v jejích interiérech připomíná mimo jiné i rok 1572, kdy se v Břevlavi konala generální synoda (sněm) moravských židů za předsednictví rabína, tehdy břevlavského Jehudy Löwa ben Becalela. Naopak během třicetileté války se břevlavská židovská obec rozpadla.

Comeback ovšem znamenal už rok 1651, kdy vrchnost povolila azyl početné skupině vypuzené z nedalekých Valtic. Půl stoletím skladování poničená synagoga se dočkala reprezentativní rekonstrukce v letech 1997 až 1999. Dnes slouží historickým exkurzím i ke koncertům a výtvarným výstavám.

Pohřební bratrstvo

Součástí židovských hřbitovů býval často malý domek – márnice, ve kterém stál kamenný stůl, na němž pohřební bratrstvo provádělo očistu zemřelého. Často zde byly také uloženy máry a pohřební vůz. U brány hřbitova bývala také pumpa nebo umyvadlo k rituálnímu mytí rukou po skončení pohřebního obřadu.

„Pohřební bratrstvo“ postupně ožívá například u brány židovského hřbitova v Ivančicích u Brna. Na větší stavební práce ale zatím chybí peníze. Cenné náhrobky postupně místní nadšenci ve volném čase mapují a nedávno vydali ze svých výzkumů brožurku. Menší márnici před třemi lety obnovili i u židovského hřbitova v Lomnici u Tišnova a doplnili malou výstavkou. Výstavy a koncerty hostí i lomnická synagoga poblíž náměstí.

Vzácným exemplářem renesanční architektury je Šachova synagoga v Holešově na Kroměřížsku, jež v roce 1560 nahradila starší modlitebnu zničenou požárem. Jádru původní stavby zůstalo zachovalé i přes dostavbu

předsině v roce 1615 a vnitřní sjednocující úpravy z roku 1737. Sloužila nejen k bohoslužbám, ale i ke školní výuce.

Svého času měla i mladší sestru, navrženou vídeňským architektem Jakobem Partnerem. Novou synagogu ale zapálili v červenci 1941 nacisté, podruhé o měsíc později. Nejprve ještě zasáhli hasiči, podruhé to ale už měli zakázané.

Šachova synagoga přečkala válku jako stolařská dílna. V 60. letech se restaurátoři pustili do obnovy nástěnných maleb, od roku 1964 dodnes hostí obměňovanou expozici Židé a Morava. Zajímavé je odlišné směřování budovy – na rozdíl od jiných synagog na severovýchod. Krásnou ukázkou kovářské práce je zdobená mříž kolem osmibokého řečiště (almemor) uprostřed interiéru. Jen nedaleko od svatostánku je rozsáhlý hřbitov →

Pozdně barokní židovská synagoga v Lomnici u Tišnova

FOTO: PAVEL GEJDOS

Hřbitovy

Mnohé ze židovských hřbitovů je třeba hledat v nové zástavbě či v polích a lesích. V roce 1787 totiž císař Josef II. dekretem zakázal zakládat hřbitovy uvnitř města a záleželo na vrchnosti, kde Židům vymezila prostor na výstavbu hřbitova. Ty se tak často nachází až velmi daleko od osídlení či na těžko přístupných místech. Pro samotné Židy je hřbitov místem, na kterém je třeba se pohybovat s úctou, nesmí tam jíst, pít ani vodit zvířata.

Na kamenných náhrobkách je kromě obligátního jména a data smrti také v případech žen jméno manžela a u obou pohlaví text s chvalořečí na zemřelého. Na většině náhrobků je pět hebrejských písmen jako zkratka tradiční náhrobní formule. Od 16. století se přidávají plastické reliéfy tradičních židovských symbolů – kromě Davidovy hvězdy například koruna jako znak Tóry či vinný hrozen jako symbol moudrosti a plodnosti. Nechybí rodové jméno zemřelého či jeho povolání (knihař či krejčovské nůžky atp.).

Pohřby

Pohřby a postupy po smrti člověka má v židovské kultuře na starosti takzvané Svaté bratrstvo (chevra kadiša). Členství v něm je významným, členové se starají nejenom o samotný pohřeb, ale také o duchovní pomoc umírajícím. Židovský pohřeb je prostý. Kremace či balzamování těla jsou chápány negativně jako pohanský zvyk. Mrtvý v bílém rubáši bývá pohřben v dřevěné neuzavřené rakvi, bez darů či květin, diváci obřadu do ní jen hází po třech lopatkách hlíny. Strohý obřad je zakončen modlitbou Kadiš za zemřelého. Pomník (maceva) je na hřbitově vztyčován většinou až rok po úmrtí. Při návštěvě hřbitova kládou lidé na náhrobky kamínky. Údajně pro štěstí, původ tohoto starého zvyku však není znám. Zajímavé židovské hřbitovy lze kromě známých míst najít i například v Moravském Krumlově na Znojemsku či ve Strážnici u Hodonína.